

РОЗВИТОК СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ РЕГІОНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Легкий В.І.

Окреслюється суть сфери зайнятості та проблеми зайнятості населення в регіонах. Акцентується увага на необхідності актуалізації дослідження поліпшення управління сферою зайнятості на регіональному рівні. Подається розроблена автором блок-схема типової структури системи «регіон». Обґрунтовано, що однією з складових системи «регіон» у функціональному вимірі є регіональний ринок праці. Аналізується взаємозв'язок зайнятості в підсистемі «регіональний ринок праці» з іншими підсистемами регіону. Розкрито суть регіональної політики та окреслено особливості її впливу на зайнятість населення в регіонах.

Ключові слова: зайнятість населення, сфера зайнятості, теоретико-методологічні основи, регіон, регіональна політика, управління.

ВСТУП

Необхідність дослідження сфери зайнятості на регіональному рівні обумовлюють активні процеси децентралізації державного управління в Україні, а також процеси регіоналізму й регіоналізації в ЄС, повноправним членом якого прагне стати і наша країна. Це спричинило розвиток у вітчизняній науковій думці регіоналістики як наукового напрямку вивчення регіонів, а також регіонології як нової галузі знання, завданням якої є у зведення в логічну схему категорій і принципів дослідження з регіоналістики, що окреслюють нові функціональні пріоритети регіонального розвитку [4, с.7]. Такий напрямок, який став надзвичайно важливим для вивчення сфери зайнятості, активно розвивали в своїх працях такі відомі вітчизняні вчені, як С.Бандур, Д.Богиня, О.Бугуцький, С.Вовканич, М.Долішній, Т.Заяць, С.Злупко, Е.Лібанова, В.Онікієнко, М.Пітюлич, С.Писаренко, П.Саблук, У.Садова, Л.Семів, О.Хомра, М.Шаленко, Л.Шепотько, Л.Шевчук, К.Якуба та інші. Здобутки цих вчених використовуються як база для здійснення будь-яких наукових пошуків у цій царині, а тому не можуть не використовуватися й нами. Зокрема, зазначені та інші вчені доводять, що за сучасних умов регіони, територіальні громади повинні перетворюватися з об'єктів у суб'єкти розвитку [3, с.24]. І саме сфера зайнятості як надзвичайно важлива, можна сказати, ключова підсистема регіону повинна виступати основним об'єктом регіонального управління з метою забезпечення соціально-економічного зростання території.

Це пов'язане, насамперед з тим, що в наш час саме у сфері зайнятості населення в Україні сформувався ряд проблем, а саме: зростання безробіття, формування тіньової зайнятості населення, низька оплата праці і т. д. Але, чи не

найбільшою проблемою є те, що межах України в розрізі її регіонів спостерігається значна поляризація рівня безробіття: найнижчим він є в м. Києві (менше 7%), найвищим у Рівненській області (13%). Регіони, де рівень безробіття перевищує 10% (Рівненська, тернопільська, Сумська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька, Кіровоградська, Житомирська, Вінницька та Закарпатська області) можна віднести до праценадлишкових, оскільки у них рівень безробіття є більше ніж на 15% вищим від середньо-українського рівня.

Поява праценадлишкових регіонів дає зрозуміти, що теоретико-методологічні основи дослідження проблем зайнятості населення в Україні та регіональної зайнятості вимагають подальшої розробки та розвитку. Зокрема, чи не найбільшою уваги вимагає питання поліпшення управління зайнятстю в теоретичному контексті. Саме висвітленню цього питання і присвячена ця стаття.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Насамперед, окреслимо доцільність дослідження сфери зайнятості на регіональному рівні з точки зору розгляду регіону як системи. У вітчизняній науковій думці має місце достатня кількість тверджень щодо розуміння суті регіону, які є досить диференційованими за змістом (рис.1). Зазначимо, що регіон розглядаємо, насамперед, як окреслену адміністративно-територіальну одиницю країни – область, хоча концептуальні наукові твердження дослідження можуть прикладатись до регіонів (територій) інших адміністративних рівнів.

Легкий Василь Іванович, старший викладач кафедри обліку і аудиту Приватного вищого навчального закладу «Бучачський інститут менеджменту і аудиту» (Бучач), тел. 097-863-68-78.

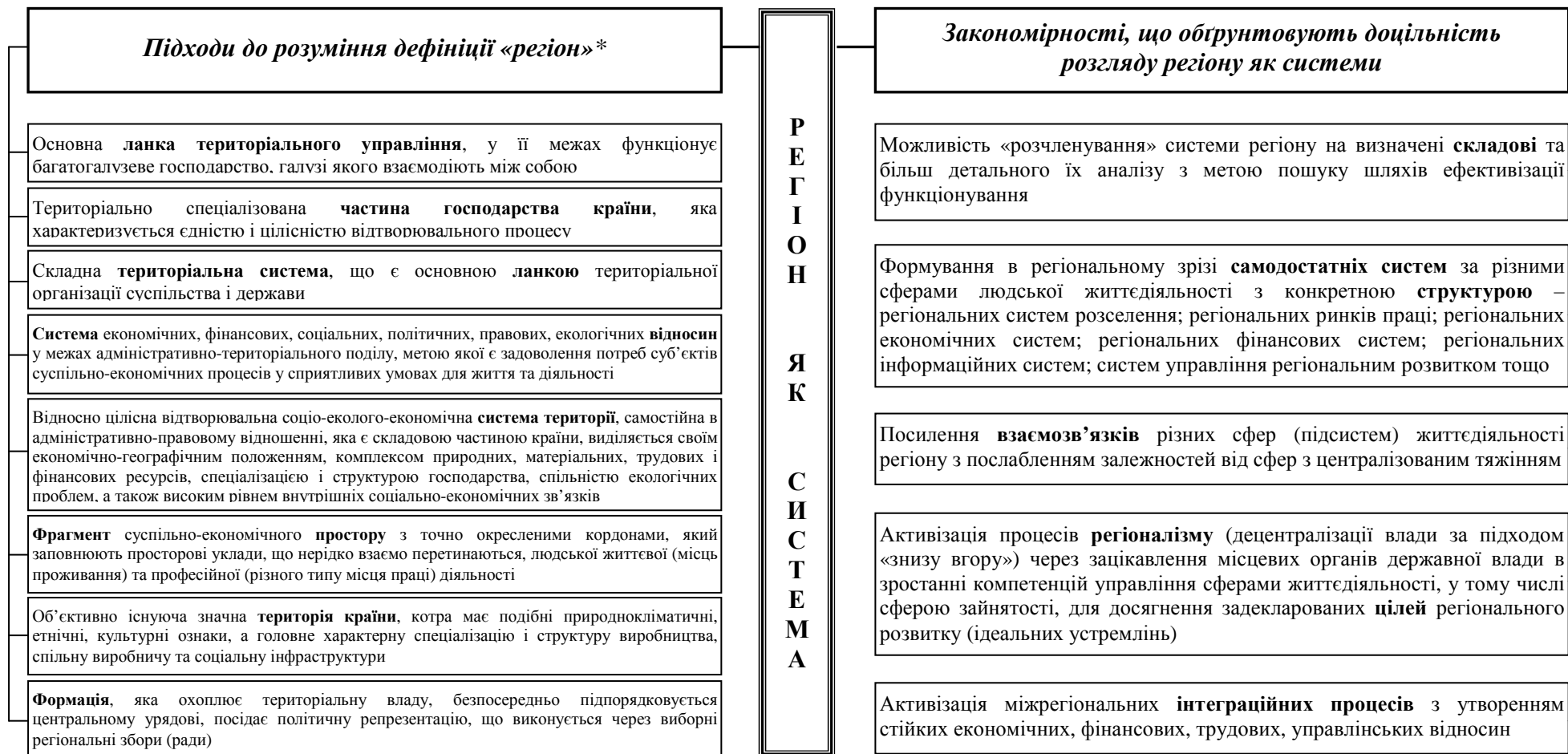

Рис. 1 Теоретичні обґрунтування розгляду регіону як системи

* Складено на основі джерел [1]-[13].

Таким чином, вчені застосовують різні ключові підходи до розуміння суті регіону, зокрема розглядаючи його і як ланку територіального управління, і як частину господарства країни, і як фрагмент суспільно-економічного простору. Ми ж підтримуємо підходи вчених щодо трактування регіону як цілісної, відносно замкненої системи, яку формують її природнокліматичні ресурси й геополітичне розташування, мережі поселень і соціальна інфраструктура, регіональна економіка, регіональна політика, регіональний ринок праці, наука, освіта й технології з постійними інформаційними потоками, та яка піддається зовнішнім впливам економічного, політико-правового, екологічного, соціодемографічного, культурного та міжнародного характеру (рис. 2).

Як бачимо, однією з складових системи «регіон» у функціональному вимірі є регіональний ринок праці, який характеризується здебільшого соціально-трудовами відносинами, що передбачають сукупність економічних, соціальних, адміністративних та правових методів і норм, спрямованих на включення робочої сили в процес праці та її відтворення на основі ринкових механізмів – попиту, пропозиції, конкуренції, ринкової ціни [8, с. 4-5]. Саме в цій підсистемі формується явище зайнятості як надзвичайно важливої соціоекономічної категорії, що дуже тісно корелює з регіональною економікою.

Дефініція зайнятості регламентована чинною нормативно-правовою базою України, а саме в статті 1 Закону України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 року №803-ХІІ її задекларовано, як діяльність громадян, пов'язану із задоволенням особистих та суспільних потреб і таку, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі [6].

Простежимо взаємозв'язок зайнятості в підсистемі «регіональний ринок праці» з іншими підсистемами регіону.

Природно-кліматичні ресурси та географічне положення детермінують зайнятість за наступними напрямками:

1) визначають спеціалізацію території та, як наслідок, питому вагу зайнятих за видами економічної діяльності;

2) стимулюють міграційні потоки (внутрірегіональні, міжрегіональні) у залежності від геопросторового розташування регіону. Так, наближеність регіону до кордонів ЄС стимулює еміграційні трудові потоки у ці країни або ж транзит через територію мігрантів з інших країн, а також осіб з невизначеним юридичним статусом.

Регіональна економіка дуже тісно корелює з регіональним ринком праці загалом та зайнятістю зокрема. У цій площині навіть можуть виникати наукові дискусії щодо того, що краще ринок праці включати в економічну підсистему регіону.

Проте вважаємо, що це самостійна підсистема з особливими взаємозв'язками та типом відносин, яка дуже залежить від рівня економічного розвитку регіону.

Отже, регіональна економіка детермінує зайнятість наступним чином:

1) визначає рівень заробітної плати та соціального захисту, базово опираючись на регламентовані на загальнодержавному рівні показники;

2) формує попит на робочу силу через активізацію підприємницької діяльності, розвиток малого і середнього бізнесу;

3) сприяє розвитку нових, прогресивних форм зайнятості, самозайнятості.

Наука, освіта, технології відображають знаннєвий простір регіональної системи та в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства набувають виняткової ваговості у соціально-економічному розвитку регіону. Дана підсистема детермінує зайнятість таким чином:

1) формує пропозицію робочої сили в розрізі професійних груп у відповідності до потреб ринку праці;

2) підвищує автоматизацію робочого місця через упровадження нових прогресивних технологій у виробничий процес чи процес надання послуг;

3) сприяє віртуалізації робочого місця як можливості здійснювати свою трудову діяльність без прив'язки до фізичного місця розташування із використанням сучасного обладнання та телекомунікаційних мереж передачі даних [10, с. 105];

4) науково обґрунтовує, прогнозує процеси на регіональному ринку праці, що стосуються сфери зайнятості.

Регіональна політика безпосередньо впливає на зайнятість через активне застосування методів державного управління з дотриманням принципів соціального діалогу (співпраці з недержавними управлінськими інститутами, а саме науковими, освітніми, громадськими та підприємницькими структурами). Регіональна політика детермінує зайнятість через:

1) стимулювання ділової активності із застосуванням податкових пільг та, як наслідок, створення нових робочих місць, у тому числі в розрізі окремих видів економічної діяльності (для прикладу, туризму чи аграрної сфери);

2) планування розвитку регіонального ринку праці, показників зайнятості шляхом затвердження регіональних програм зайнятості, концепцій, стратегій розвитку регіону;

3) контроль за дотриманням нормування робочого часу, умов праці, виплат заробітної плати та виконання соціальних гарантій;

4) обробку звітності суб'єктів підприємницької діяльності, інших установ, в штаті яких працюють наймані робітники, або ж фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, які використовують інші форми зайнятості (спрямування зусиль на легалізацію ринку праці);

5) налагодження міжрегіональних зв'язків, формування міжрегіональних (у тому числі транскордонних, якщо регіон має статус прикордонного) ринків праці, стимулюючи таким чином перерозподіл робочої сили відповідно до

потреб регіонів, у тому числі в розрізі конкретних професійних груп;

б) сприяння пошуку місця праці, перекваліфікації, підвищення кваліфікації тощо.

Більш детальний вплив регіональної політики на зайнятість у розрізі застосування методів державного управління буде наведено нижче.

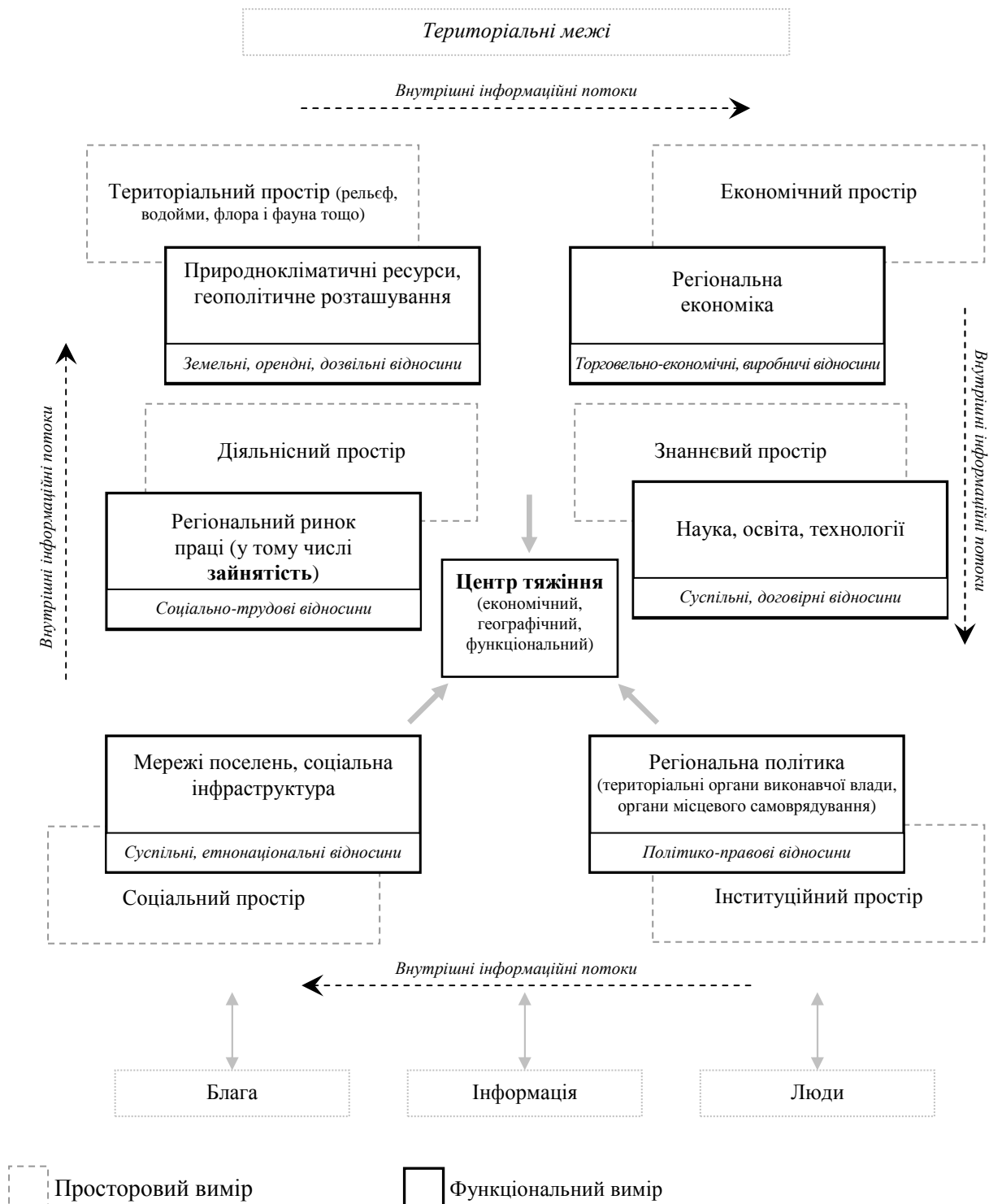

Рис. 2 Типова структура системи «регіон»

Мережі поселень, соціальна інфраструктура формуються згідно генеральної схеми планування території та детермінують розвиток зайнятості наступним чином:

- 1) формують міські, приміські агломерації з тяжінням до центрів ділової активності;
- 2) кількісно й якісно визначають трудовий потенціал території через особистісні характеристики

населення (його вік, стать, здоров'я, мотивацію до праці, інтелектуальний рівень тощо);

3) забезпечують побутове, медичне обслуговування, рекреацію осіб – економічно активного населення;

4) спричиняють темпологічні втрати через подолання відстані від місця проживання до робочого місця.

Таким чином, усі підсистеми регіону активно впливають на сферу зайнятості, проте такі впливи мають і зворотній зв'язок. Так, від ситуації на регіональному ринку праці суттєво залежить рівень економічного розвитку регіону, його політична стабільність (у тому числі, у ступінь довіри населення до місцевих органів державної влади), розвиток громадянського суспільства (виражається зокрема і в соціальному діалозі), екологічний стан території,

формування зон розселення у залежності від розміщення підприємницьких об'єктів (насамперед, промислових), на яких концентрується значна кількість економічно активного населення.

ВИСНОВКИ

Викладене вище дозволяє стверджувати, що формування теоретико-методологічних основ дослідження проблем зайнятості населення в Україні та регіональної зайнятості продовжується. Воно вимагає посиленої уваги в наш час, коли люди в пошуках праці масово покидають Україну. Подальша розробка та розвиток піднятого питання дозволить прискорити розв'язання питання поліпшення управління зайнятістю у регіонах як в теоретичному, так і в практичному контексті.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вахович І.М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» // І.М. Вахович. – Львів, 2001. – 20 с.
2. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / П.В. Гудзь. – Донецьк: ІСПД НАН України, ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2001. – 270 с.
3. Долішній М. Актуальні завдання регіональної політики України в сучасних умовах / Мар'ян Долішній // Регіональна економіка. – 2004. – №3(33). – С. 17-32.
4. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М.І. Долішній. – К.: Наукова думка, 2006. – 512 с., с. 10-14; Долішній М. Основи регіоналізації: концептуальний підхід / Мар'ян Долішній, Степан Злупко // Регіональна економіка. – 2003. – №3(29). – С. 7-17.
5. Єврорегіон Буг: зовнішньоекономічна діяльність Волинського суспільно-територіального комплексу / Б. Клімчук., П. Луцишин, Н. Луцишин, С. Федонюк. – Луцьк, 1998. – 208 с.
6. Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 року №803-ХІІ: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=803-12>
7. Куйбіда В. Механізм взаємодії державної системи управління і органів місцевого самоврядування в Україні / Василь Куйбіда, Роман Фрис // Регіональна економіка. – 2003. – №1(27). – С. 91-95.
8. Лечига Р.Й. Соціально-трудова відносина та механізм їх регулювання (регіональні аспекти дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» // Р.Й. Лечига. – Львів, 1998. – 16 с.
9. Михасюк І. Державне регулювання економіки / Іван Михасюк, Алла Мельник, Михайло Крупка, Зеновія Залого // За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України І.Р. Михасюка. – Львівський національний університет ім. І. Франка, Львів: «Українські технології», 1999. – 640 с.
10. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник / В.С. Кравців, У.Я. Садова та ін.; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [редкол.: В.С. Кравців, У.Я. Садова (наук. ред.)]. – Львів, 2009. – 228 с.
11. Сторонянська І.З. Міжнародне міжрегіональне співробітництво: На прикладі Західного регіону України / І.З. Сторонянська. – Львів, 2002. – 210 с.
12. Федан Р. Регіональні фактори активізації транскордонної співпраці Польщі та України. Монографія / Роман Федан. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 336 с.
13. Шульц С.Л. Методологічні підходи до типології регіональних суспільних систем / С.Л. Шульц // Регіональна економіка. – 2007. – №1(43). – С. 18-27.